

чних фінансових ресурсів, тому переваги від застосування інноваційної моделі отримали перш за все багаті країни. Для економік, що розвиваються, досягнення цих переваг залежить від ефективності їх спеціальної інноваційної політики проривного типу, що полягає в дієвому

державному стимулюванні прогресивної структурної перебудови економіки та реформуванні сфер освіти, науки, інноваційної діяльності на основі наявного науково-технічного потенціалу та з урахуванням світових тенденцій науково/технологічного розвитку [7].

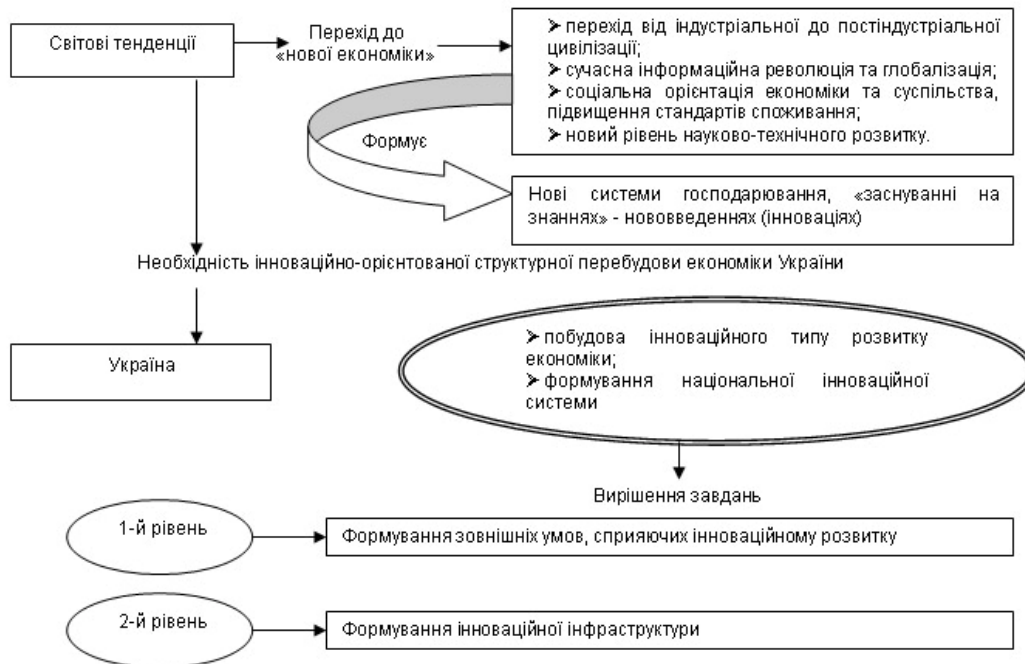

Рис. 1. Процес побудови інноваційного типу розвитку економіки України [9]

Методологічною основою формування НІС України повинна стати, на нашу думку, теорія нововведень, що за другу половину ХХ в. пройшла складний шлях від опису підприємця, фірми та держави як окремих елементів інноваційного процесу до аналізу їх як взаємозалежних елементів ланок складної системи, робота яких забезпечується певним набором інституціональних факторів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Практична реалізація стратегічного курсу на інноваційний розвиток економіки України повинна ґрунтуватися на усвідомленні необхідності органічного поєднання цілеспрямованого впливу держави на розвиток економіки з ринковими механізмами її функціонування. Інноваційний розвиток економіки розглядається при цьому як процес суспільного виробництва, який характеризується підвищенням конкурентоспроможності продукції, що досягається переважно за рахунок активного використання нових знань.

Розвиток НІС України та її ефективна взаємодія з інноваційними системами інших країн можлива тільки на базі міцного партнерства держави і приватного капіталу. Важливим фактором такого партнерства є взаємна довіра і гарантії, які повинні бути підкріплені законодавчо. Сьогодні відсутність таких гарантій з боку дер-

жави стримує потенційних інвесторів і знижує інноваційну активність вітчизняних підприємств.

1. Черваньов Д.М., Названова Л.М. Конкурентоздатність та інноваційний розвиток // Вісн. Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". – 2006. – № 88. – С. 4-8.
2. Черваньов Д.М., Сторожук В.М. Сутність національної інноваційної системи, її функції та роль у національній економіці // Науково-технічна інформація. Науково-практичний інформаційний журнал. – 2007. – № 2 (32) – С. 30-35.
3. Жилінська О.І. Рейтинговий підхід до визначення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації // Вісн. Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". – 2006. – № 88. – С. 44-48.
4. Инновации В.Л. Сегодня и завтра экономики, основанной на знаниях // Вестник Российской академии наук. – Т. 70. – 2000. – № 1. – С. 73-78.
5. Федупова Л., Пашута М. Развитие национальной инновационной системы Украины // Экономіка України. – 2005. – № 4. – С. 35-47.
6. Малицький Б.А. Сучасний стан наукової сфери України та нова стратегічна доктрина її розвитку // Міжнародний інноваційний форум СНД. XI міжнародна науково-практична конференція: Проблеми та перспективи інноваційного розвитку економіки. – 2006. – С. 3-17.
7. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації // Центр Розумкова. – Національна безпека і оборона. – 2004. – № 7. – С. 2-25.
8. OECD. National Innovation Systems. – Paris, 1997.
9. Российская фирма в национальной инновационной системе. – [Електронний ресурс: www.innovbusiness.ru].
10. Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації (ч.1). – [Електронний ресурс: www.rada.gov.ua].

Надійшла до редколегії 12.02.2008

А. Шегда, д-р екон. наук, проф.

РОЗВИТОК ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

В статті аналізується співвідношення та форми прояву таких понять як розвиток, зростання та конкурентоспроможність. Обґрунтовується положення, що конкурентоспроможність національної економіки визначається конкурентоспроможністю великих підприємств.

The article deals with the forms of development, growth and competitiveness. The author substantiates that the competitiveness of national economy is determined by the competitiveness of great enterprises.

Постановка проблеми. Зміст процесу економічного зростання не може залишатися незмінним, якщо вихо-

дити з положення, що з часом змінюються технології, ринки, а також правила, притаманні конкуренції, а від-

так і сама конкуренція. В цьому контексті не зайвим буде нагадати зауваження Ф.А. Фон Хайєка, що конкуренція представляє собою процес відкриття фактів, які без неї, залишаться невідомими, або, принаймні, не будуть використані. Тому суспільство звертається до конкуренції в усіх тих випадках, коли суттєві фактори, що визначають дії конкурентів, є невідомими. Тобто, в конкуренції не було б необхідності, якщо б ми завчасно знали, який буде результат цих дій [1, с.181].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливу роль у розробці теоретичних аспектів конкурентоспроможності відіграють праці відомих іноземних вчених: Г. Асселя, П. Дойля, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ламбена, А. Маршалла, М. Портера, Дж. Робінсона, Т. Сааті, А. Сміта, Ф. Хайєка, Е. Чемберліна, Й. Шумпетера, та інших. Дослідження цих проблем дістало своє відображення у працях вітчизняних вчених та вчених країн СНД: Г. Азоева, О. Градова, А. Демченка, П. Зав'ялова, Г. Іспіряна, А. Литвиненко, М. Таг'янченко, Р. Фатхутдінова, В. Діканя, В. Діленка, А. Дударя, Ю. Іванова, М. Коржа, Н. Лисенка, С. Мочерного, В. Осипова, А. Стрільця, А. Юданова та інших.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. На поточний момент потребує подальшого дослідження проблема неоднозначного впливу економічного зростання та розвитку на конкурентоспроможність на мікро, мезо та макро рівнях.

Мета статті дослідити взаємозалежність між економічним розвитком та конкурентоспроможністю. Чим сьогодні визначається зміст процесу економічного зростання на будь-якому рівні економічної системи? Як засвідчує досвід, організації які виграють у битві за життєдіяльність діють, як правило, креативно – тобто не так, або не зовсім так, як конкуренти, за що їх і цінують споживачі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку дослідників конкурентних відносин, компанія може обігнати за виробничими показниками конкурентів тільки в тих випадках, якщо вона може продемонструвати споживачам відмінності в цінностях, яким можна довіряти достатньо довго. А цього можна досягти за допомогою певної стратегії, розробка і реалізація якої пов'язана з тими ресурсами і можливостями, які знаходяться у власності організації, і які пояснюють економічну природу цінностей, що "виробляє" фірма.

Якщо конкурентна перевага визначається здатністю організації досягати і підтримувати стабільний рівень доходності, який є вищий середньо галузевий, тоді отримання конкурентних переваг пов'язане з можливостями створення умов порушення рівноваги з конкурентним зовнішнім середовищем на власну користь, з наступним підтриманням цих встановлених умов настільки, наскільки це можливо. Життєздатність конкурентної переваги відноситься до здатності організації підтримувати цінність товару, яка з'явилася завдяки специфічній здатності (компетенції) організації до постійного розвитку. Дуже часто компанії, визначивши для себе амбіційні цілі щодо зростання прибутку, виручки на довгостроковий період, приділяють недостатньо уваги розробці середньострокових програм, які спрямовані на досягнення поставлених цілей.

В реальній практиці зростання капіталу досягається за рахунок виробництва та реалізації товарів (послуг), а їх надмірне збільшення об'єктивно призводить до кризи і як наслідок – до втрати конкурентоспроможності. Прикладів чимало. Певною мірою свідченням цього може бути той факт, що в 2001 р. більше 250 американських компаній, загальна номінальна вартість яких перевищувала 255 млрд. дол., повністю збанкрутували, а 25 % компаній, що входили в 100 кращих, втратили щонайменше 66 % своєї ринкової вартості.

Нездатність організацій впоратися з процесом переходу компанії від теперішнього до бажаного стану є одним з найскладніших управлінських завдань, що стоять перед керівниками вищої ланки будь-якої компанії.

Не володіючи здатністю досягати поставлених цілей, керівники і менеджери займають в організації скоріше позицію спостерігача. Тоді досягнення або недосягнення результатів стає справою випадку. Причина такого стану криється у відсутності філософії стратегічного мислення. На практиці найчастіше мають місце дві крайнощі: увага до довгострокового майбутнього, або до сьогодення [4, с.15-16].

Ми виходимо з того, що без розвитку не можливо забезпечити конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі та успішно вирішувати соціально-економічні проблеми як на мікро-, мезо-, макрорівнях, так і на національному та глобальному рівнях. Довгостроковий ефект роботи будь-якого підприємства, його розвиток визначається правильним вибором стратегічних орієнтирів з врахуванням загальноекономічних тенденцій та закономірностей розвитку людської цивілізації. Саме вдалий вибір та реалізація стратегії адекватної прогнозованим реаліям майбутньої дійсності здатні забезпечити стійке економічне зростання та підвищити конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів в існуючій системі ринкових відносин. При цьому, не можна ігнорувати той факт, що поняття "зростання" і "розвиток" хоча і взаємопов'язані, але за змістом можуть у багатьох випадках не співпадати. У виробничій сфері, як і в живій природі, розвиток можливий не лише за допомогою зростання, але і при незмінних розмірах його відтворення. Тобто зростання не є ні необхідною, ні достатньою умовою розвитку.

Зростання – це, головним чином, кількісне збільшення розмірів досліджуваної економічної системи, будь-то підприємства, галузі, економіки в цілому.

Розвиток означає передусім якісні зміни та оновлення основних факторів виробництва з метою підвищення ефективності його функціонування на основі вдосконалення техніки, технології, системи управління.

В економічній теорії та практиці виділяють наступні основні концепції розвитку підприємств:

- ✓ ідеальну, згідно якої в систему виробництва постійно впроваджуються необхідні інновації, що забезпечують її стійкість і ефективність функціонування у мінімальному зовнішньому середовищі;

- ✓ реальну – часткове реформування підприємств як результат реагування на негативні ознаки його фінансово-економічного стану;

- ✓ радикальну – докорінні зміни функціонування підприємств, спрямовані на його реструктуризацію, покращення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції та послуг, продуктивності праці, зниження витрат виробництва, покращення фінансово-економічних результатів діяльності.

На відміну від розвитку, зростання на мікрорівні може бути:

- ✓ горизонтальним – шляхом збільшення обсягів випуску та продажу тих самих товарів на старих і нових ринках;

- ✓ вертикальним – за рахунок організації та об'єднання технологічно взаємопов'язаних виробництв;

- ✓ диверсифікованим – при об'єднанні розрізаних виробництв в один конгломерат.

Зростання є складовою економічного розвитку. Це позитивна траєкторія економічної динаміки. В реальній дійсності економічне зростання та розвиток проявляються не в чистому вигляді, ізольовано, а у взаємопроникненні й доповненні один одного в єдиному процесі простого та розширеного суспільного відтворення (див. рис. 1.)

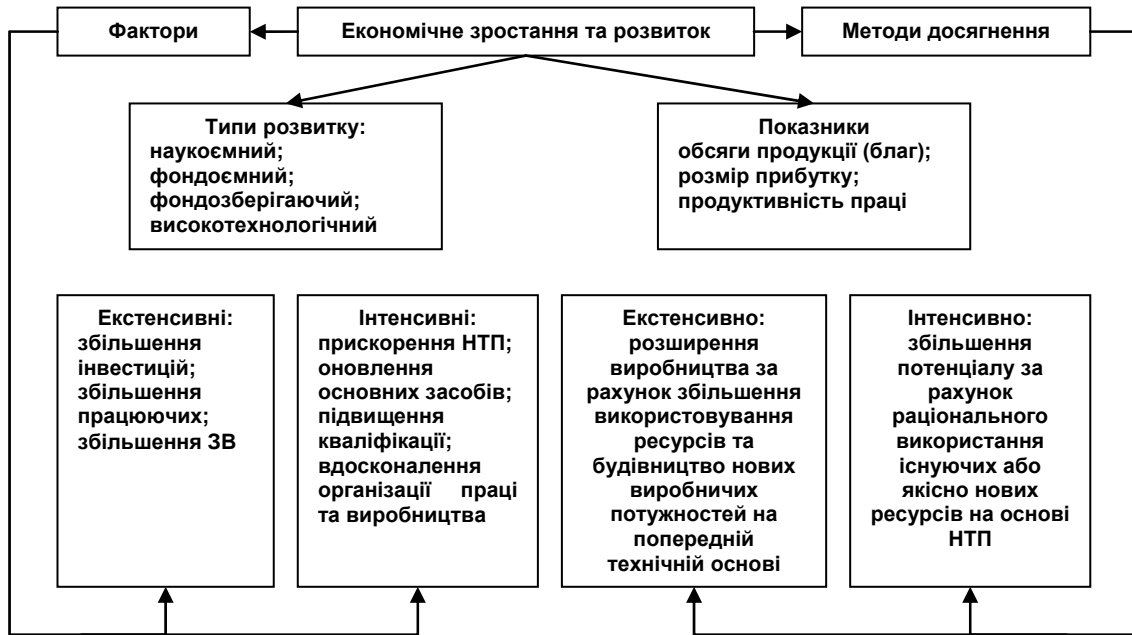

Рис. 1. Взаємозв'язок економічного зростання та розвитку

Конкурентоспроможність національної економіки як результат її розвитку визначається конкурентоспроможністю конкретних корпорацій, великих підприємств. Це генетично пов'язано з природою капіталу, який прагне до зростання, нагромадження та збільшення. Конкурентоспро-

можність малого та середнього бізнесу є відлунням великого бізнесу в контексті розвитку великих корпорацій.

Якщо звернутися в цьому аспекті до аналізу галузевої належності найбільших компаній України, можна визначити наступні тенденції табл. 1.

Таблиця 1. Чисельність найбільших компаній України за галузями економіки [6, с.6-7; с.26-28]

Вид господарської діяльності	Рік		
	1997	2005	2006
Промисловість	95	77	70
Транспорт	5	7	10
Зв'язок	3	4	4
Інші	1	12	16

Відповідно зміни валового доходу десять найбільших компаній України за цей період відображені на рис. 2 і рис. 3.

Наведені дані свідчать про значне зростання валового доходу цих компаній з 1996 по 2005 рік. Наприклад валовий дохід Мітал Стіл, Кривий Ріг у 2005 році становив 11049 млн. грн., що у 4,2 рази більше, ніж в 1996 році – 2608 млн грн.

Як свідчать дані (див. табл. 2.), сумарний валовий дохід 10 найбільших компаній України у 2006 році склав 135 147,6 млн. грн., у 2005 р. відповідно – 122 090 млн. грн., а у 1996 р. він становив лише 36 282 млн. грн. Тобто порівняно з 1996 роком у 2006 році він виріс більш ніж, як у 3,7 рази.

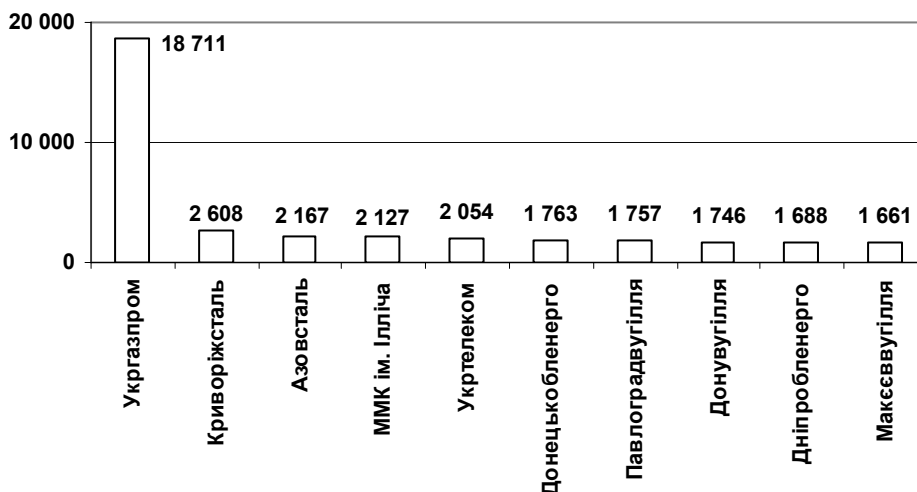

Рис. 2. Валовий дохід 10 найбільших компаній України за 1996 рік, млн. грн. [6, с.6-7]

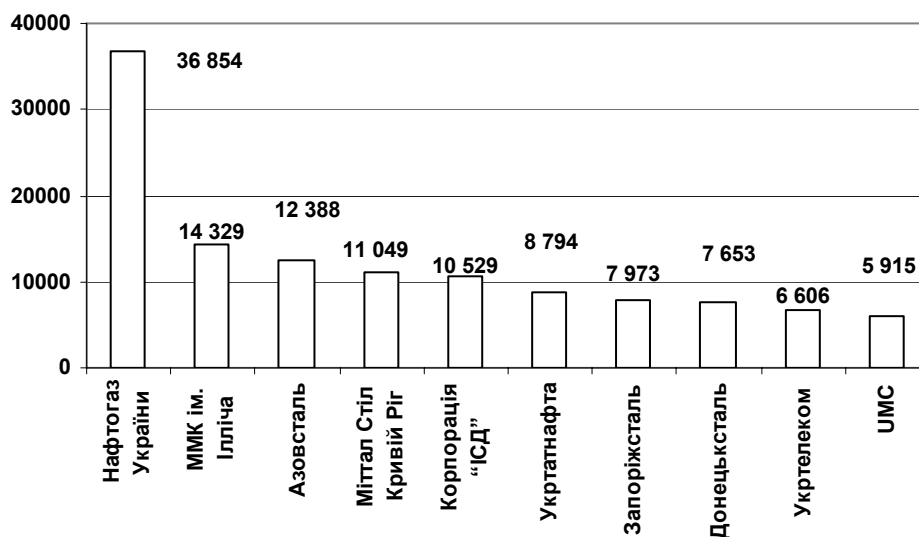

Рис. 3. Валовий дохід 10 найбільших компаній України за 2005 рік, млн. грн. [6, с.24-26]

Таблиця 2. Валовий дохід 10 найбільших компаній України за 2006 рік, млн. грн. [7, с.26-28]

	Назва компанії	Валовий дохід
1	НАК "Нафтогаз України"	22191,95
2	Укргаз-Енерго	16754,62
3	АрселорМіттал Кривий Ріг	14399,01
4	Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча	14392,96
5	Укртатнафта	13732,78
6	Металургійний комбінат "Азовсталь"	12523,31
7	Лисичанська нафтова інвестиційна компанія	12016,15
8	ТНК-ВР Комерс	11572,94
9	Київстар	8785,09
10	Корпорація "Індустріальний Союз Донбасу"	8778,75

Сьогодні в нашій державі розроблена концепція державної промислової політики, ключова ідея якої створення конкурентоспроможного промислового комплексу постіндустріального типу, здатного в умовах глобалізації вирішувати завдання соціально-економічного розвитку суспільства та утвердження України як високотехнологічної держави. Підвищення конкурентоспроможності продукції промисловості України можливе лише за умови технологічного переоснащення та підйому наукомістких галузей виробництва.

Розвиток економіки України розглядається крізь призму формування її інноваційної моделі як стратегічного шляху забезпечення стабільного розвитку з високими темпами економічного зростання. Інноваційна модель розвитку – приваблива. Але як її реалізувати? Чи є потрібні для цього ресурси? Чи створений відповідний механізм? Відомо, що лише п'ята частина інновацій в кінцевому підсумку залишаються життєздатна та знаходить комерціалізацію на ринку. Згідно концепції Кабміну щодо державної промислової політики пропонується, зокрема, перехід до об'ємно-матричного організаційно-управлінського устрою і підготовки умов для подальшого впровадження мережевого та інтелектуально-мережевого устроїв.

Для забезпечення прискореного розвитку економіки України і підвищення рівня її конкурентоспроможності державна науково-технологічна та інноваційна політика повинна мати селективний характер і бути спрямованою на завоювання перспективних ніш на світовому ринку. Лише концентрація фінансово-економічних ресурсів на реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності дозволить забезпечити випереджаючий розвиток наукомістких галузей.

Законодавчо закріплено такий перелік пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки [9]: модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології; машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії; нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації; вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій; високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості; транспортні системи; будівництво і реконструкція; охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища; розвиток інноваційної культури суспільства.

При виборі пріоритетів структурної і науково-технічної політики держави необхідно правильно визначити сфери дії конкурентних переваг національної економіки, що у майбутньому можуть стати точками експортно-орієнтованого зростання. В Україні єдиною передовою галуззю, у якій вже на сьогодні наша держава володіє конкурентними перевагами, є виробництво авіакосмічної техніки. Інші галузі, які б могли забезпечити ефективну інтеграцію економіки України до міжнародного поділу праці в технологічних ланцюгах V технологічного устрою, або взагалі не розвинуті, або перебувають в стані деградації.

На сьогодні техніко-економічний розвиток України визначається пануванням виробництв III і IV технологічних укладів, а V технологічний уклад існує лише у вигляді розрізнених технологічних сукупностей, які слабо пов'язані між собою. Відсутність власного виробництва мікроелектронних пристроїв та електронних виробів у поєднанні з низькою інноваційною активністю вітчизняних підприємств обумовлює збереження напівсировин-

ної спеціалізації української економіки. Крім того, внаслідок низького рівня впровадження мікроелектронних пристроїв вітчизняна промисловість має низькі показники ефективності, характеризується надзвичайно високим споживанням матеріальних і енергетичних ресурсів. На виробничих потужностях переважної більшості вітчизняних підприємств виробництво високоякісної сучасної продукції – просто неможливе.

Таким чином, створення технічної бази для формування високих технологій у всіх галузях національної економіки вимагає застосування дієвих заходів структурної і науково-технічної політики держави, спрямованих на забезпечення випереджаючого розвитку виробництва V технологічного укладу. Конкурентоорієнтований розвиток економіки України на новій основі передбачає перерозподіл капіталів із структур III і IV технологічних укладів до технологічних ланцюгів V технологічного укладу. Так звана модель двухсекторної економіки, як засвідчив досвід Японії, при її реалізації дає позитивні результати. Дана модель передбачає, що сектор дешевої робочої сили реалізує продукцію на експорт і забезпечує ресурси, необхідні для накопичення капіталу у секторі, який характеризується використанням високих технологій і кваліфікованої робочої сили. Промислова, науково-технічна та інноваційна політика держави має стати рушійною силою масштабних структурних зрушень на користь виробництва V технологічного укладу та завоювання конкурентних переваг на світових ринках. Дані цілі мають досягатися із застосуванням широкого арсеналу прямих і непрямих методів державного регулювання інноваційної діяльності.

У справі технологічного оновлення традиційних галузей і становлення нових галузей, продукція яких вже реалізується на світових ринках, варто орієнтуватися, передусім, на закупівлю зарубіжних технологій. Запровадження нових технологій, які вже пройшли апробацію у передових країнах світу, дозволить заощадити значні кошти та уникнути непродуктивних втрат, пов'язаних з непередбачуваністю і ризикованістю процесів розробки та впровадження радикальних нововведень. У сфері фінансування наукових досліджень і розробок варто забезпечити зосередження ресурсів на провідних напрямках розвитку науки і техніки з високим потенціалом

ефективного використання в умовах України. Участь держави у фінансуванні прикладних досліджень і розробок, що традиційно вважаються сферою діяльності великих корпорацій має полягати у підтримці перспективних проектів технологічного призначення з найактуальніших напрямів НТП. Державні кошти, призначені для фінансування наукових досліджень і розробок, повинні мати цільовий характер і бути спрямованими на досягнення конкретних результатів. Державне фінансування як фундаментальних, так і прикладних досліджень має бути засноване на конкурсних засадах. Відбір науково-дослідних проектів повинен проводитися за критерієм їх практичної значущості [3, с.52-55].

Висновки і перспективи подальших розробок. Для України гостро стоїть питання щодо співвідношення внутрішніх та зовнішніх умов розвитку. Від правильного вирішення цього питання суттєво залежить те, на яких засадах необхідно розробляти, будувати стратегію державного регулювання економіки, і відповідно промислової політики як засіб послідовної конкретизації та реалізації накресленого шляху розвитку. Тільки на основі попереднього, точного й конкретного визначення того, які з умов приймаються за первинні, а які за вторинні, можна досягти ясності відносно вихідного пункту: що чому підпорядковане – внутрішні умови зовнішнім чинникам чи навпаки? Мова йде про фундаментальний вибір вектору створення майбутнього, оскільки він буде сприяти правильній розробці базових рішень в галузі вирішення соціально-економічних проблем розвитку країни в контексті глобальної конкурентоспроможності.

1. Менеджмент и рынок: германская модель / Под ред. проф. У. Рора и проф. С. Долгова. – М., 1995. 2. Абдучагиров Н., Губанев С. Соотношения внутренних и внешних условий развития // Экономист. – 2005. – № 5. 3. Вахненко Т.П. Роль науково-технічної і промислової політики держави у формуванні нової моделі національної конкурентоспроможності // Економіка прогнозування. – 2006. – № 1. 4. Ковені М. Стратегический разрыв. – М., 2004. 5. Пашута М.Т. Промисловість в національній інноваційній системі України – К., 2005. 6. ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. – 1998. – № 3. 7. ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. – 2006. – № 2. 8. ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. – 2007. – № 2. 9. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 16.01.2003 р. №433-IV.

Надійшла до редколегії 06.02.2008

В. Єгоров, канд. екон. наук, доц.

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

В статті розглядається взаємозв'язок між загальними цілями економічної стратегії та фінансовими засобами їх реалізації. Система фінансових відносин транзитивної економіки досліджується з точки зору її сформованості та можливостей впливу на економічне зростання. Формулюються рекомендації щодо вдосконалення фінансових відносин.

The article observes interconnections between general targets of economic strategy and financial means of their realization. A system of financial relations in a transitional economy is investigated in terms of its complexity as well as in a context of possibilities to influence economic growth. Recommendations on financial relations improvement are given.

Для успішного вирішення поточних і довгострокових завдань соціально – економічного розвитку треба керуватися певною стратегією, формалізованою на рівні національної економіки в цілому. Посилення нестабільності розвитку при системних трансформаціях економіки і суспільства, зростання впливу чинників невизначеності суттєво звужують можливості стратегічного управління. Деформації суспільного відтворення посилюються дезорганізованістю фінансових механізмів, впорядкування яких при найменших сприятливих передумовах стає критично важливим завданням держави. Його вирішення дозволяє надати економічному розвитку стратегічного спрямування, а отже є актуальним для практики трансформаційних перетворень в Україні.

Проблемі формування нової системи фінансових відносин і стратегічному державному управлінню ними в контексті загальної економічної стратегії приділяється досить велика увага в науковій літературі. Вагомий внесок в розробку сучасного розуміння цієї проблеми внесли вітчизняні дослідники, серед яких В.Геєць, В.Федосов, А.Гриценко, В.Опарін, А.Даниленко, К.Павлюк, В.Кудряшов, О.Василик, М.Савлук, І.Лютий, М.Єрмошенко, Т.Вахненко, Я.Жаліло та інші.

Трансформаційні перетворення в перехідних економіках передбачають реалізацію певних **специфічних для цього періоду цілей**. Їх комбінація визначається ступенем сформованості елементів і характеристик нової економічної системи (соціально орієнтованої ринкової економіки) в старій системі економічних відносин